

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to (1) study basic economic and social conditions and education of members of pest management centers (2) study the operations of pest management centers (3) study problems and suggestions regarding the operation of pest management center (4) analyze development guidelines of pest management centers. The population of this study consisted of (1) 1,380 members from 46 pest management centers, 30 members from each of the pest management center in Buriram province. The sample size of 178 people was determined by using Taro Yamane formula with the significant level of 0.07 and simple random sampling method. Data were collected by conducting interview and were analyzed by employing statistics such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, ranking and (2) 1 committee or 1 representative from 46 pest management centers with the total number of 46 people. Data were collected by having conversation. Data regarding development guidelines of pest management centers were analyzed by using SWOT analysis. The findings showed that (1) most of the members were female with the average age of 54.76 years and completed primary school grade 6. The average center member was 3.35 years, the average member in the household was 4.18 people, the average member in the household who helped with farming was 3.00 people, the average household income was 108,951.40 Baht, the average agricultural area was 26.77 Rai, and the average rice production area 23.10 Rai. Members had the level of knowledge and understanding about pest management center, overall, at the moderate level. The members had the level of capability in regards to microbial pesticide production at the highest level. Second to that was the knowledge transfer about integrated pest management and the expansion of natural enemy production was at the lowest level. (2) In regards to the operations of pest management center, members agreed the most that bathrooms were ready for service. Second to that was that the equipments used for following up on pest situation were read and they agreed at the lowest level that the equipments used to check initial residues. Members agreed with the learning curriculum the most on the course about microbial pesticide production expansion. Second to that was the course about agricultural school process in pest management centers. They agreed at the lowest level on natural enemy production extension. (3) Members faced with the problems the most in network creation and connection (3.66). Second to that was on pest management and service. They faced the problem at the lowest level in planning for the operations of pest management centers. (4) The development guideline of pest management centers. Officers and agricultural extension officers should receive developmental knowledge, capabilities and experience for them to go attend the trainings according to agricultural school process and effectively produce and extension microbial pesticide.

Keywords: Development guideline, Pest management center, Member

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

สถานการณ์การระบาดของศัตรูพืช มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทั้งชนิดและปริมาณ มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การป้องกันและกำจัดซึ่งการระบาดของศัตรูพืชเหล่านี้สร้างความเสียหายให้กับผลผลิตทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก เกษตรกรต้องสูญเสียโอกาสที่จะมีรายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ความเสียหายจากการระบาดของศัตรูพืชบางชนิดถึงแม้จะมีการระบาดลดลงแต่ยังพบว่ามีการระบาดอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ศัตรูพืชบางชนิดมีปริมาณการระบาดเพิ่มขึ้นและรุนแรงขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา สภาพภูมิอากาศ และการบริหารจัดการของเกษตรกรที่จะส่งผลต่อปริมาณการระบาดและการทำลายที่รวดเร็วซึ่งการจัดการศัตรูพืชให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วถูกต้อง แม่นยำ และทันสถานการณ์ เริ่มตั้งแต่การเฝ้าระวังโดยการสำรวจและติดตามสถานการณ์ การแจ้งเตือนภัย และกำจัดเมื่อเกิดการระบาด เพื่อยับยั้งไม่ให้ขยายพื้นที่เป็นวงกว้าง กรมส่งเสริมการเกษตรจึงให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่เกษตรกร ชุมชน ท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งต้องได้รับการพัฒนาขีดความสามารถอย่างทั่วถึง โดยมีศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) จัดตั้งขึ้นจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการจัดการศัตรูพืชในพื้นที่ของตนเอง และชุมชน โดยสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และนำความรู้ไปดำเนินการจัดการศัตรูพืชด้วยตนเอง ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรใช้ ศจช. เป็นกลไกและเครือข่ายของการจัดการศัตรูพืช ในการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรจากการระบาดของศัตรูพืชและเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเกษตรกร ชุมชน และท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School : FFS) เพื่อให้สามารถจัดการศัตรูพืชได้ด้วยตนเองอย่างครบวงจรและยั่งยืน โดยใช้เทคโนโลยีการควบคุมศัตรูพืชที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งในอาชีพเกษตรกร และรักษาสมดุลของระบบนิเวศทางการเกษตร พร้อมยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นโดยมีเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

จังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ครบทั้ง 23 อำเภอ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์หลักตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 23 ศูนย์ และจัดตั้งเป็นศูนย์เครือข่าย จำนวน 23 ศูนย์ จึงมีศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนรวมทั้งหมดจำนวน 46 ศูนย์ มีสมาชิก 1,380 ราย แบ่งเป็นศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนข้าว จำนวน 34 ศูนย์ จัดการศัตรูพืชชุมชนมันสำปะหลัง จำนวน 11 ศูนย์ และศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนพืชผัก จำนวน 1 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์, 2563)

การดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนที่ผ่านมาของจังหวัดบุรีรัมย์ พบปัญหาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่ำกว่าความคาดหวัง ส่งผลให้การจัดการศัตรูพืชมีประสิทธิภาพลดลง (สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์, 2564) ผลผลิตได้รับผลกระทบตามไปด้วย การศึกษาสภาพปัญหาและการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจะทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ สำหรับนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร เพื่อควบคุมป้องกันศัตรูพืชต่อไป

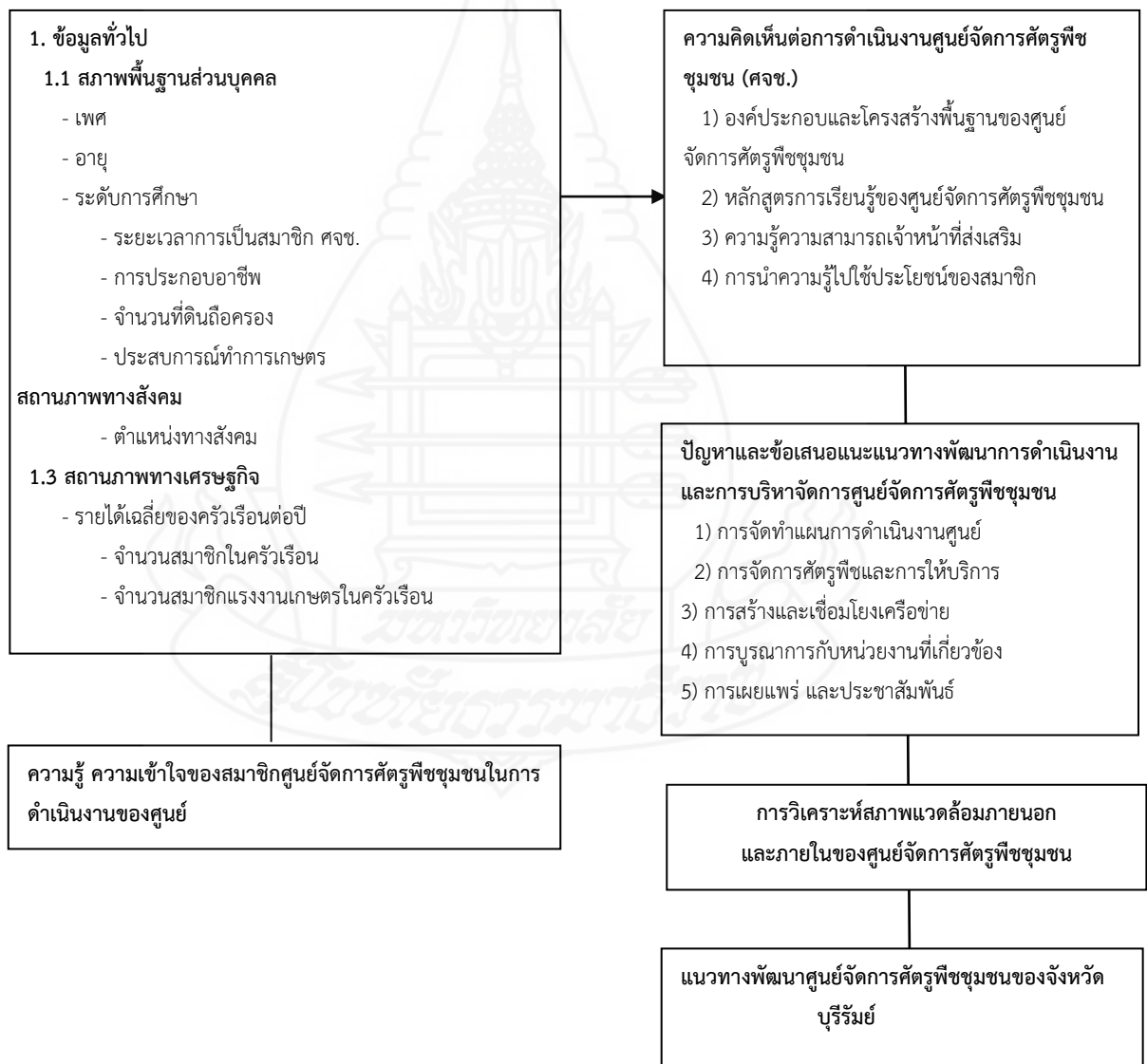
การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1,380 ราย ในพื้นที่ 23 อำเภอ ของจังหวัดบุรีรัมย์ ใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane (1973) โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 0.07 ซึ่งจะได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 178 ตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) มีทั้งปลายปิดและปลายเปิด แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐาน สภาพทางสังคม เศรษฐกิจของเกษตรกรและความรู้ความสามารถของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (2) ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน และ 2) การจัดเวทีสนทนาร่วมกับประธานหรือตัวแทนศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (SWOT analysis) จำนวนตัวอย่างในการจัดเวทีทั้งสิ้น 46 รายทดสอบเครื่องมือกับเกษตรกรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ราย ในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเที่ยง ตามวิธีการของ Cronbach's alpha ซึ่งหาค่าจากระดับความรู้ความสามารถ ระดับความคิดเห็นและระดับปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ค่า alpha เท่ากับ 0.9350.850 และ 0.799 ตามลำดับโดยอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุดค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ และใช้ค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยโดยกำหนดความหมาย ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41- 4.20 = มาก และ 4.21- 5.00 = มากที่สุดส่วนการจัดเวทีสนทนาร่วมกับประธานศูนย์หรือตัวแทนศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ในการหาแนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการวิเคราะห์ SWOT analysis (โอกาส อุปสรรค จุดอ่อน และจุดแข็ง) และ TOWS matrix นำกลยุทธ์ไปพัฒนา ต่อยอดและใช้ในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

สมาชิกร้อยละ 66.9 เป็นเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 54.76 ปีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกศูนย์เฉลี่ย 3.35 ปี มีรายได้เฉลี่ย 108,951.40 บาทสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.18 คนแรงงานการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.00 คนร้อยละ 96.1 ประกอบอาชีพหลักทำนา ร้อยละ 91.6 มีอาชีพรอง สมาชิกศูนย์ฯ มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 26.77 ไร่ ร้อยละ 98.8 ปลูกข้าวเป็นหลักเฉลี่ย 23.10 ไร่สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ย 31.97 ปี

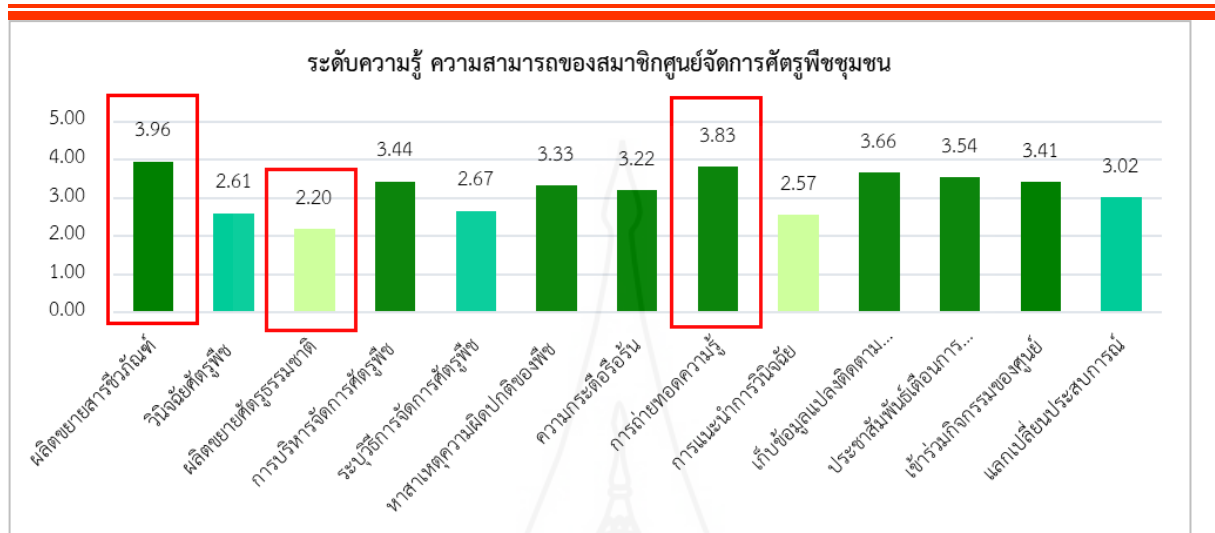
2. ความรู้ ความเข้าใจของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

สมาชิกศูนย์ฯ มีความรู้ ความสามารถภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นความรู้ ความสามารถที่สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ การผลิตขยายสารชีวภัณฑ์ (3.96) มีระดับความรู้ ความสามารถ สูงสุด รองลงมาคือ การถ่ายทอดความรู้ด้วยการจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสาน (3.83) และสมาชิกศูนย์ฯ มีระดับของความรู้ความสามารถน้อยที่สุด คือ การผลิตขยายศัตรูธรรมชาติ (2.20) มีระดับความรู้ ความสามารถต่ำสุด ดังภาพที่ 1

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

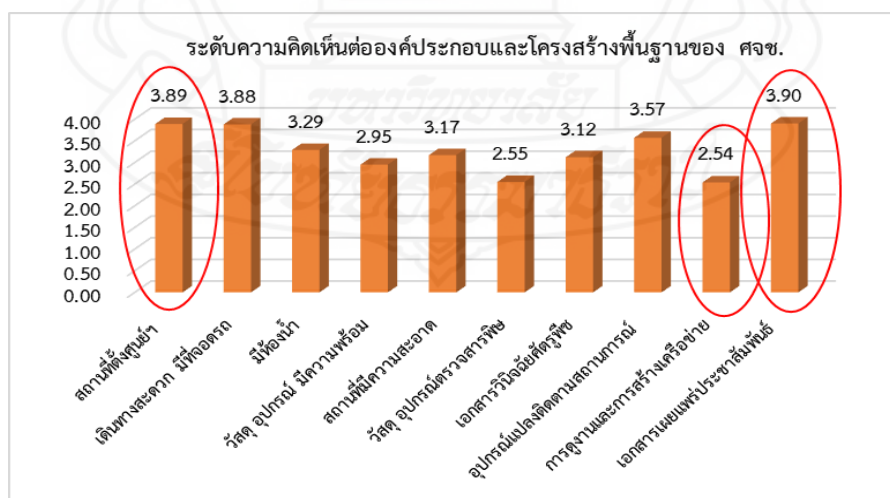

ภาพที่ 1 ระดับความรู้ความสามารถของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

3. ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

3.1 องค์ประกอบและโครงสร้างพื้นฐานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชมีระดับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบและโครงสร้างพื้นฐาน ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ภาพรวมเห็นด้วยระดับปานกลาง (3.31) พบว่า เอกสารวิชาการประกอบการวินิจฉัยศัตรูพืช (3.90) มีระดับความคิดเห็นด้วยสูงสุดรองลงมาคือ สถานที่ตั้งศูนย์มีความเหมาะสมอยู่ในแหล่งชุมชน (3.89) และวัสดุ อุปกรณ์ในการตรวจสอบสารพิษตกค้างเบื้องต้น (2.60) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยน้อยสุดดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบและโครงสร้างพื้นฐานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

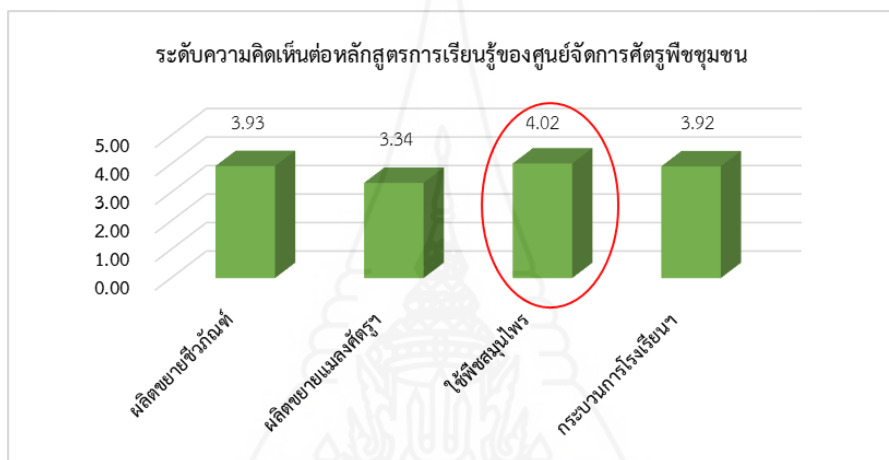

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

3.2 หลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชมีระดับความคิดเห็นต่อหลักสูตรการผลิตขยายชีวภัณฑ์ ภาพรวมเห็นด้วยระดับมาก (43.78) พบว่าหลักสูตรการใช้พืชสมุนไพรในการจัดการศัตรูพืช (4.02) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยสูงสุด รองลงมาคือ หลักสูตรการผลิตขยายชีวภัณฑ์ (3.93) และหลักสูตรการผลิตขยายแมลงศัตรูธรรมชาติ (3.34) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยน้อยสุด ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ระดับความคิดเห็นต่อหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

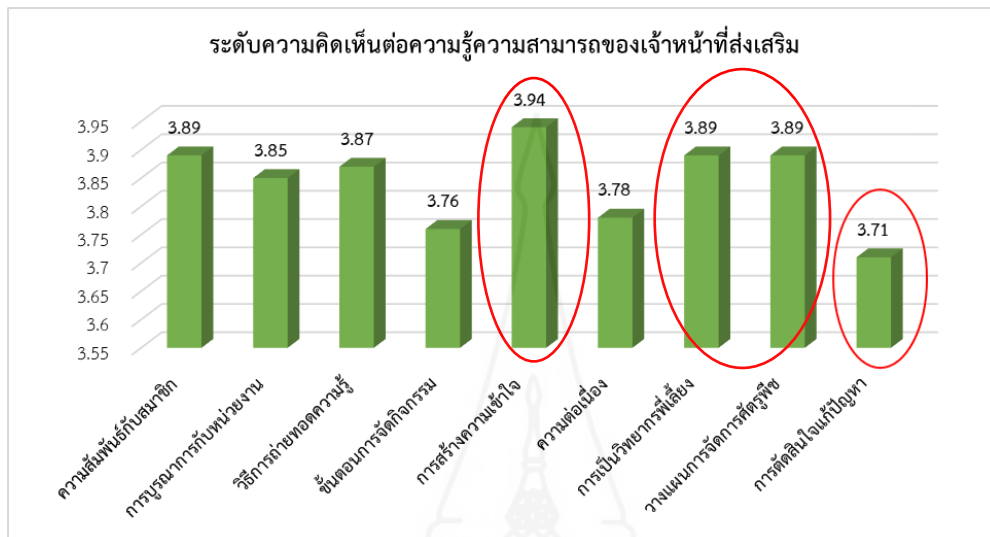
3.3 ความรู้ความสามารถเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชมีระดับความคิดเห็นต่อความรู้ความสามารถเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ภาพรวมอยู่ เห็นด้วยระดับมาก (4.17) โดยเห็นด้วยระดับมากที่สุด พบว่ากระบวนการสร้างความเข้าใจแก่สมาชิก (3.94) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยสูงสุด รองลงมาคือ การเป็นวิทยากรพี่เลี้ยง (3.89) การวางแผนการจัดการศัตรูพืช (3.89) และการตัดสินใจแก้ปัญหา (3.71) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยน้อยสุดดังภาพที่ 4

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

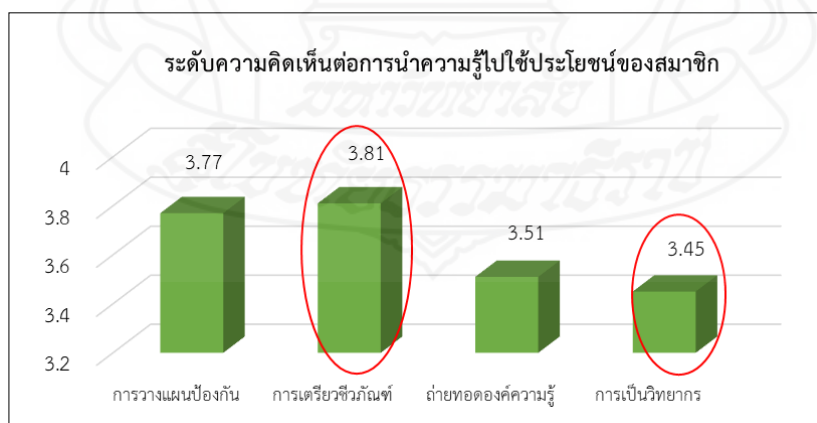
The 11th STOU National Research Conference

ภาพที่ 4 ระดับความรู้ความสามารถเจ้าหน้าที่

3.4 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของสมาชิก

สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชมีระดับความคิดเห็นต่อ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของสมาชิก ภาพรวมอยู่เห็นด้วยระดับมาก (3.64) พบว่า การเตรียมชีวภัณฑ์เพื่อใช้ในการควบคุมศัตรูพืช (3.81) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยสูงสุด รองลงมาคือการวางแผนป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (3.77) และความสามารถในการเป็นวิทยากรของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชที่ผ่านการอบรมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (3.87) มีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยน้อยสุดดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ระดับการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของสมาชิก

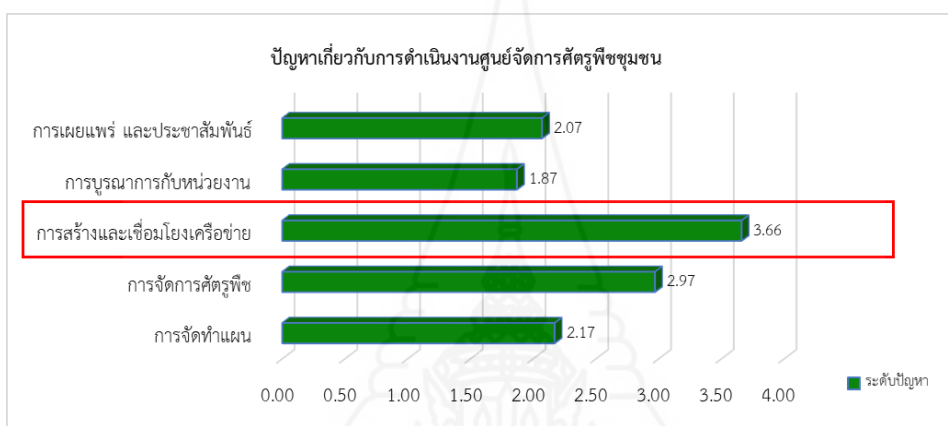

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

4. ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนพบว่าภาพรวมประเด็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยระดับปัญหามากสุด ได้แก่ การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย (3.66) อยู่ในเกณฑ์ระดับปัญหามาก ระดับปัญหปานกลาง ได้แก่ การจัดการศัตรูพืชและการให้บริการ (2.97) และระดับปัญหาน้อย ได้แก่ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ (2.07) การบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (1.87) และการจัดทำแผนการดำเนินงานศูนย์ฯ (2.17) ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

การจัดการแผนการดำเนินงานศูนย์ ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน พบว่า ปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีปัญหาสูงสุด คือ การปฏิบัติการในแปลงติดตามสถานการณ์ (2.31) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับปานกลาง รองลงมาคือ การรับการถ่ายทอดความรู้/ฝึกปฏิบัติตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร (2.23) และปัญหาน้อยที่สุด คือ การกำหนดหลักสูตรตารางการเรียนรู้ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง (2.09) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับน้อย

การจัดการศัตรูพืชและการให้บริการ ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน พบว่า ปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาสูงสุด คือ การให้บริการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างแก่เกษตรกรที่มาขอรับบริการ (3.57) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับมาก รองลงมาคือ การเตือนการระบาด ข้อมูลที่บันทึกได้จากแปลงติดตามสถานการณ์ (3.31) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับปานกลาง และปัญหาน้อยที่สุดคือ การบริการข้อมูลเกี่ยวกับศัตรูพืชโดยศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (2.00) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับน้อย

การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน พบว่า ปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาสูงสุด คือ การสร้างเครือข่ายจัดการศัตรูพืชในชุมชน ให้ความร่วมมือ (3.72) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับมาก รองลงมาคือ การพัฒนาเกษตรกรในชุมชนด้านการจัดการศัตรูพืชและด้านการเกษตร (3.72) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับมาก และปัญหาน้อยที่สุดคือ การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3.58) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับปานกลาง

การบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน พบว่า ปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาสูงสุด คือ ร่วมกับภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (1.98) รองลงมาคือ การ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการข้าว กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร (1.93) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับน้อยและปัญหาน้อยที่สุดคือ การร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (1.74) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับน้อยที่สุด

การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ประเด็นปัญหาของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน พบว่า ปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีปัญหาสูงสุด คือ สถานการณ์ศัตรูพืช เทคโนโลยีด้านการจัดการศัตรูพืช (2.12) รองลงมาคือ การประชุมฯ ประชาสัมพันธ์ ผ่านหอกระจายข่าว (2.08) และปัญหาน้อยที่สุดคือ สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันของสมาชิก (1.98) อยู่ในเกณฑ์ปัญหาระดับน้อย

5. วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ประเด็นพบว่า **จุดแข็ง** ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน คือ สถานที่ตั้ง ศกช. อยู่ในแหล่งชุมชนมีการคมนาคมสะดวก ขนาดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสามารถรองรับจำนวนสมาชิกทั้งหมดในการทำกิจกรรมร่วมกันสถานที่สำหรับการผลิตขยายชีวภัณฑ์มีความเหมาะสม สะอาด และมีการป้องกันการปนเปื้อนสมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการอารักขาพืช และมีทักษะในการตรวจวินิจฉัยศัตรูพืชเบื้องต้นสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ หรือบุคคลที่สนใจได้**จุดอ่อน**ขาดการสร้างเครือข่าย การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ไม่มีการจัดทำปฏิทินการปลูกพืชอายุของสมาชิกศูนย์ฯ ค่อนข้างมากการจัดเก็บข้อมูลยุ่งยากและซับซ้อน และการเก็บข้อมูลแปลงติดตามสถานการณ์ไม่ต่อเนื่องสถานที่เก็บหัวเชื้อและเชื้อขยายพร้อมใช้ไม่เพียงพอ **โอกาส**มีนโยบายในการลดต้นทุนการผลิตและการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสานได้รับการอบรมเพิ่มความรู้ด้านการจัดการศัตรูพืชจากสำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัดมีการบูรณาการและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการทั้งภายในและภายนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภาคเอกชน สถานศึกษาในพื้นที่และ**อุปสรรค**หลังจากการผลิตสารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำไปใช้ได้ทันทีขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายหัวเชื้อชีวภัณฑ์และวัสดุขยายราคาสูงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานขาด/ไม่เป็นรูปธรรมคณะกรรมการมีตำแหน่งทางสังคมหลายตำแหน่ง และการขยายชีวภัณฑ์ยุ่งยาก ใช้เวลาและมีอายุสั้นได้รับการจัดสรรหัวเชื้อชีวภัณฑ์ในหัวเวลาที่ไม่ว่างคละคลุ้งกับฤดูกาลปลูกพืช

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกร้อยละ 66.9 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 54.76 ปีจบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดร้อยละ 34.8 และเป็นสมาชิกในระยะเวลา 4 -5 ปีมากที่สุดร้อยละ 36เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมากและประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน มีความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเพื่อแสวงหาทางเลือกในการจัดการศัตรูพืช และมีความสนใจทำการเกษตรแบบลดการพึ่งพาสารเคมี ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ต่ำ ขาดโอกาสทางการศึกษาจึงได้เรียนเฉพาะภาคบังคับสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุโลลักษณ์ ดวงฉวี (2557: 77) อ้างถึงใน วิลาวัลย์ สุขกลาง (2554 : 44)พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยเกษตรกรที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแตกต่างกัน นอกจากนี้ การเป็นสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมากและมีประสบการณ์ในการทำนานานั้น เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกปฏิบัติวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปาริชาติ อาภรณ์วิชานพ (2555 : 81) พบว่า เยาวชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น ไม่สนใจในการทำการเกษตร จึงทำให้กรรมการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ศูนย์มีอายุเฉลี่ยสูงด้วย สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.18 คนแรงงานการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.00 คนทองสา ทองสาทองหนองยาง (2558: 108) พบว่า ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.49 คน และมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.86 คนสมาชิกประกอบอาชีพหลักโดยการทำนามากที่สุดร้อยละ 96.1 โดยส่วนใหญ่มีพื้นที่การเกษตรมากกว่า 24 ไร่ ร้อยละ 36.0 และมีประสบการณ์ในการทำเกษตร 31-40 ปีมากที่สุดร้อยละ 33.00 เนื่องจากจังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูงเหมาะสมต่อการปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งที่ดินทำกินก็ได้รับมอบเป็นมรดกจึงทำให้สมาชิกส่วนมากมีที่ดินถือครองอย่างเหมาะสม และยังคงทำการเกษตรมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เนื่องจากบุตรหลานที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่มีโอกาสทางการศึกษาและทางเลือกในการประกอบอาชีพ จึงไม่ย้อนกลับมาทำการเกษตรเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องลงทุนสูง ผลตอบแทนต่ำและมีมุมมองว่าอาชีพเกษตรกรรม เป็นงานหนักสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุโลลักษณ์ ดวงฉวี (2557: 77) พบว่า สมาชิกส่วนมากมีพื้นที่ทำนาทั้งหมดเฉลี่ย 37.09 ไร่ จะเห็นได้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในการผลิตข้าวต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่การทำนา

สภาพพื้นฐานทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคมร้อยละ 65.2 โดยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมากที่สุด ร้อยละ 20.8 ดังนั้น บทบาทหน้าที่และภารกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของศูนย์มีผลต่อการประสานงานกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา ภาคเอกชนและองค์กรทางสังคมในพื้นที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วารุณี ลายหงษ์ (2559 : 102)อ้างถึงในกรมส่งเสริมการเกษตร พบว่า สมาชิกศูนย์หนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกศูนย์จัดการ ศัตรูพืชชุมชนมีการดำรงตำแหน่งทางสังคมที่ระบุว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ฯ ต้องเป็นบุคคลในชุมชนที่มีความสนใจในการเรียนรู้หรือร่วมทำกิจกรรมในการป้องกันแก้ไขปัญหาศัตรูพืช ซึ่งเป็นผู้มีความเสียสละและมีจิตใจอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สภาพทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกมีรายได้ของครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 108,951.40 บาท เนื่องจากการทำนาปลูกข้าวเป็นหลักและพึ่งพาธรรมชาติ จากประสบการณ์ในการทำเกษตรประกอบอาชีพถือครองที่ดิน ถือได้ว่ามีรายได้ค่อนข้างต่ำสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนิดา นันตะหน้อย (2555 : 83) พบว่า สมาชิกศูนย์มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน 9,169.75 บาท แต่ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วารุณี ลายหงส์ (2559 : 103) พบว่า เกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 203,052.76 เนื่องจากเกษตรกรเกือบครึ่งมีการประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนา ทั้งการทำสวน และการปศุสัตว์ เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรเพิ่มมากขึ้น

ความรู้ความสามารถสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกร้อยละ 60.1 มีความรู้ ความสามารถในการระดับปานกลาง โดยสมาชิกมีความรู้ความสามารถในเรื่องการผลิตขยายสารชีวภัณฑ์มากที่สุด เนื่องจากสำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานเกษตรอำเภอ จัดอบรมสมาชิกในการผลิตขยายชีวภัณฑ์เป็นหลัก เพราะสามารถนำไปใช้ป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชได้ดี ประกอบกับมีวัสดุสารที่หาได้ง่าย มีหัวเชื้อสนับสนุนจากทางราชการ และมีแหล่งผลิตหัวเชื้อชีวภัณฑ์จำหน่ายไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของทองสา ทองหนองยาง (2558 : 109) พบว่า กรรมการศูนย์ร้อยละ 76.44 มีความรู้ในระดับมาก เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์ จะต้องมีการจัดอบรมเกษตรกรก่อนจะดำเนินการจึงทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ แต่ พบว่า สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ยังมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ฯ ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นความรู้ความสามารถที่ยังไม่สามารถนำไปถ่ายทอด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ให้กับเกษตรกรรายอื่นได้ดี เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก หนึ่งในสามมีตำแหน่งทางสังคม มีภาระหน้าที่หลายอย่างทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมได้ไม่ต่อเนื่อง

ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 3.78 เห็นด้วยระดับมาก โดยสมาชิกเห็นด้วยด้านหลักสูตรการผลิตขยายชีวภัณฑ์มากที่สุดร้อยละ 3.93 เนื่องจาก สมาชิกได้รับการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้จนเกิดทักษะและความชำนาญ มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตขยายและการนำไปใช้ สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง และยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกและผู้สนใจได้

ปัญหา ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นประเด็นปัญหาน้อย ระดับค่าเฉลี่ย 2.55 โดยสมาชิกแสดงความคิดเห็นประเด็นปัญหาการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายมาก ระดับค่าเฉลี่ย 3.66 เนื่องจาก หน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ มีเพียงงบประมาณในการอบรมถ่ายทอดความรู้กิจกรรมศูนย์ ไม่มีงบประมาณในการศึกษาดูงานและสร้างเครือข่าย ทำให้สมาชิกขาดข้อมูลประสบการณ์ในการนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนา ประกอบกับบทบาทและภาระกิจของสมาชิกมีมากเนื่องจากส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคม ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่

การวิเคราะห์สถานการณ์ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ แนวทางพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ด้วย SWOT analysis และจากการกำหนดกลยุทธ์โดย TOWS matrix จึงได้แนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) นำนโยบายภาครัฐมาเป็นตัวขับเคลื่อนโครงการโดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม เช่น งบพัฒนาจังหวัด กลุ่มจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) สร้างเครือข่ายและพัฒนาความรู้คณะกรรมการบริหารศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน โดยการศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยน เรียนรู้จากศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ 3) คณะกรรมการศูนย์ฯ และสมาชิกสามารถขยายผลการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรข้างเคียงได้ 4) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้ การวินิจฉัยโรคแมลงศัตรูพืชและการจัดทำปฏิทินการปลูกพืช 5) ส่งเสริมให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีโดยใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทน และให้ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเน้นเรื่องการสำรวจและติดตามสถานการณ์ศัตรูพืช การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน 6) ส่งเสริมการผลิตสารชีวภัณฑ์ใช้เองในครอบครัว 7) ส่งเสริมแนะนำให้มีการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับศูนย์ฯ ให้เป็นปัจจุบันและครอบคลุม 8) เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์วิทยุกระจายเสียง และสื่ออื่นๆ ให้เกษตรกรรู้จักศูนย์จัดการศัตรูพืชและสารชีวภัณฑ์ที่มีประโยชน์ 9) จัดทำแผนแลกเปลี่ยนเรียนรู้การศึกษาดูงานและสถานการณ์ศัตรูพืชร่วมกัน 10) กำหนดแผนการพัฒนาทักษะการวินิจฉัยโรคแมลงศัตรูพืช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องและปลอดภัย(พิมพ์ครั้งที่ 1).กรุงเทพฯ : .กองส่งเสริมการอารักขาพืชและการจัดการดินปุ๋ย
- _____. (2560) “การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา” ในประมวลสาระชุดวิชา 91720 (หน่วยที่ 1 น 16 - 20) นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.
- _____. (2561) คู่มือการจัดการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนกองส่งเสริมการอารักขาพืชและการจัดการดินปุ๋ยกรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. (2564) คู่มือการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนกลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ทองสา ทองหนองยาง (2558)การพัฒนาการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- รัฐยา กลั่นจ้อย (2556)การดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วารุณี ลายหงษ์ (2559) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน จังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วรรัตน์ สุดชา (2561) การยอมรับการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาในการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น
- ศิริวรรณ วิญญายงค์ (2560)แนวทางการสื่อสารของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจังหวัดสุรินทร์ วารสารแก่นเกษตร 45 ฉบับพิเศษ 1 : (2560)
- อุไรวรรณ ดวงฉวี (2557)การป้องกันเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลในนาข้าวของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี(วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of Psychological Testing. (5 th ed). New York: Harper Collins Publishers.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rdEd). New York: Harper and Row Pulication.